

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-64>

УДК 331.103:004.853

УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ БІЗНЕС-СПІЛЬНОТИ В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

HUMAN CAPITAL MANAGEMENT OF THE BUSINESS COMMUNITY IN THE CONDITIONS OF THE KNOWLEDGE ECONOMY

Ахновська Інна Олександрівнакандидат економічних наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9731-3801>**Болгов Владислав Євгенович**кандидат економічних наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0631-302X>**Akhnovska Inna, Bolhov Vladyslav**
Vasyl' Stus Donetsk National University

В статті розкрито сутність стану сучасної світової економіки, яка стоїть на порозі нового якісного розвитку, підвалинами чого є економіка знань. Авторами визначено, що в якості основного економічного ресурсу в нових умовах висувуються знання, а їх джерелом є людський капітал. В статті зазначається, що за своєю сутністю економіка знань сприяє загальній децентралізації та лібералізації економічних відносин, тому в якості інкубаторів по розвитку людського капіталу в бізнес-середовищі виступають бізнес-спільноти. Авторами проведено класифікацію бізнес-спільнот, визначено їх основні завдання та особливості формування людського капіталу в нових умовах. У статті наведено авторське визначення дефініцій «людський капітал», «економіка знань» та «бізнес-спільнота», визначено подальші напрямки дослідження теми, які полягають у розробці алгоритму управління людським капіталом та інструментів стимулювання його розвитку.

Ключові слова: людський капітал, інтелектуальний капітал, економіка знань, бізнес-спільнота, управління, функції управління, освіта.

The purpose of the article is to reveal the conceptual provisions of human capital management of business communities in the conditions of the knowledge economy. Based on this goal, the following tasks arise when writing the article: to outline the main tasks of the creation and functioning of business communities, to define the essence of a business community, to provide a classification of business communities, to consider the essence and structure of intellectual capital, to determine the essence and features of human capital, to analyze the main characteristics of the knowledge economy and the digital economy. The fact that the issue of human capital management of business communities in the conditions of the knowledge economy has received almost no attention in modern scientific literature makes the research timely and relevant. The methodological basis of the research described in the article are the following methods: analysis and synthesis, statistical, economic and comparative analysis, optimization. These and other methods of scientific research were used in their relationship. The article reveals the essence of the state of the modern world economy, which stands on the threshold of a new qualitative development, the foundations of which are the knowledge economy. The authors determined that knowledge is put forward as the main economic resource in new conditions, and its source is human capital. The article notes that by its very nature, the economy of the nobility contributes to the general decentralization and liberalization of economic relations, therefore, business communities act as incubators for the development of human capital in the business environment. The authors classified business communities, determined their main tasks and features of human capital formation in new conditions. The author's definition of the definitions of "human capital", "knowledge economy" and "business community" is given in the article, further research directions of the topic are defined, which consist in the development of criteria for the effectiveness of human capital and tools for state stimulation of its development.

Keywords: human capital, intellectual capital, knowledge economy, business community, management, management functions, education.

Постановка проблеми. В умовах економіки знань об'єктивною необхідністю є створення умов для формування та розвитку інтелектуального капіталу, що складається з людського, структурного та інших видів капіталу. Провідна роль серед складових інтелектуального капіталу належить людському. Динамічне конкурентне середовище економіки знань спонукає суб'єктів господарювання прагнути до нетворкінгу, шукати спільні точки дотику, ділитися досвідом, що робить людський капітал ключовим ресурсом успішної адаптації бізнесу до зовнішніх факторів впливу. З огляду на це, проблема аналізу розвитку людського капіталу бізнес-спільнот в умовах економіки знань набуває особливої актуальності та значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням інтелектуального капіталу займалися такі вчені, як В. Базилевич, О. Бутнік-Сіверський, Е. Брукінг, М. Воронова, Н. Гавкалова, Л. Едвінсон, В. Іноземцев, О. Кендюхов, С. Клімов, С. Легенчук, Б. Леонтьєв, М. Мелоун, О. Стрижак, Т. Стюарт, В. Тітков, А. Чухно та інші. Певні аспекти функціонування людського капіталу розкривають В. Антонюк, О. Бородіна, О. Гізело, С. Гинда, Н. Головай, Л. Головка, С. Горбань, О. Грішнова, Т. Давидюк, А. Добринін, С. Дятлов, Т. Кір'ян, Д. Коляденко, В. Коннов, С. Курганський, Н. Маркова, Л. Михайлова, Р. Нурєєв, В. Приймак, Т. Трофімчук, О. Чумак, Л. Шевчук та інші. Актуальним питанням формування і розвитку економіки знань та її складових присвячені наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема над розкриттям сутності і розробкою перспектив розвитку економіки знань працювали М. Ажажа, М. Алле, Г. Андрощук, Г. Беккер, В. Білоцерківець, М. Боярська, Н. Букало, А. Гапоненко, В. Геєць, В. Глухов, У. Гузар, П. Давенпорт, О. Дорошенко, П. Друкер, О. Захаров, В. Іванова, М. Коноваленко, С. Кузнець, Д. Лук'яненко, О. Лук'яненко, Б.-А. Лундвалл, А. Ляшенко, Т. Матусевич, Л. Мельник, Б. Мільнер, Д. Норт, Н. Подлужна, М. Поляков, Н. Рак, М. Руденко, Р. Сагайдак-Нікітюк, В. Світлична, Л. Семів, Р. Семів, Р. Солоу, О. Старовойт, Ю. Степанов, Т. Стюарт, В. Усик, Л. Федулова, Р. Хусаїнов, Ж. Шульга, Т. Шульц, Й. Шумпетер, А. Янченко. Проте питанню управління людським капіталом бізнес-спільнот в умовах економіки знань майже не приділено уваги, тому вважаємо дослідження своєчасним та актуальним.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розкриття концептуальних положень управління людським капіталом бізнес-спіль-

нот в умовах економіки знань. Виходячи з даної мети, при написанні статті постають наступні задачі: окреслити основні завдання створення і функціонування бізнес-спільнот, визначити сутність бізнес-спільноти, надати класифікацію бізнес-спільнот, розглянути сутність і структуру інтелектуального капіталу, визначити сутність та особливості людського капіталу, проаналізувати основні характеристики економіки знань та цифрової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах економіки знань посилюється роль громадянського суспільства та різноманітних об'єднань експертів з подібними цілями, завданнями чи інтересами. Наразі це явище має скоріше хаотичний характер, не відстежується динаміка кількості та майже не аналізується механізм функціонування бізнес-спільнот, проте за своєю потребою і масштабістю цей рух охоплює практично всі сфери людської діяльності. Мінливі умови (криза, пандемія, війна) вимагають постійної адаптації суб'єктів господарювання, які потребують не лише державного регулювання, а й порад та обміну досвідом. У нагоді стає гнучка неформальна організація в якості бізнес-спільноти (бізнес-клубу, бізнес-об'єднання, бізнес-ком'юніті, підприємницької спільноти, бізнес-співтовариства, клубу підприємців). Основні завдання бізнес-спільнот представлені нами на рис. 1.

Отже, можемо визначити бізнес-спільноту як об'єднання підприємців та/або активних громадян, згуртованих спільними інтересами та метою, головними ознаками якого є неформальний характер, загальна самоідентифікація, єдність потреб та чутливість до способів взаємодії. Класифікацію бізнес-спільнот наведено на рис. 2. Основною проблемою сучасних українських бізнес-спільнот є короткий життєвий цикл (так, наприклад, американський соціальний клуб Schuylkill Fishing Company працює вже 291 рік, у той час, як українські бізнес-спільноти функціонують 5-20 років). Для ефективного функціонування бізнес-спільноті необхідно власне бачення розвитку, місія, стратегія, цінності, активні учасники, потужна організація заходів «ядром клубу», чіткі критерії входу, ефективна інтеграція нових учасників та інформаційне середовище.

Виходячи з того, що основним ресурсом в економіці знань стають інтелект, навички та інформація, їх джерелом та полем постійного відновлення є інтелектуальний капітал. Оскільки бізнес-спільноти у парадигмі нашого

Рис. 1. Основні завдання бізнес-спільноти

Джерело: систематизовано авторами

дослідження виступають продуцентами людського капіталу, варто розглянути управління людським капіталом бізнес-спільноти як складової інтелектуального капіталу.

Аналіз наукової літератури [1–6] дозволяє зробити наступні висновки. По-перше, інтелектуальний капітал здебільшого розглядається науковцями як комплекс нематеріаль-

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

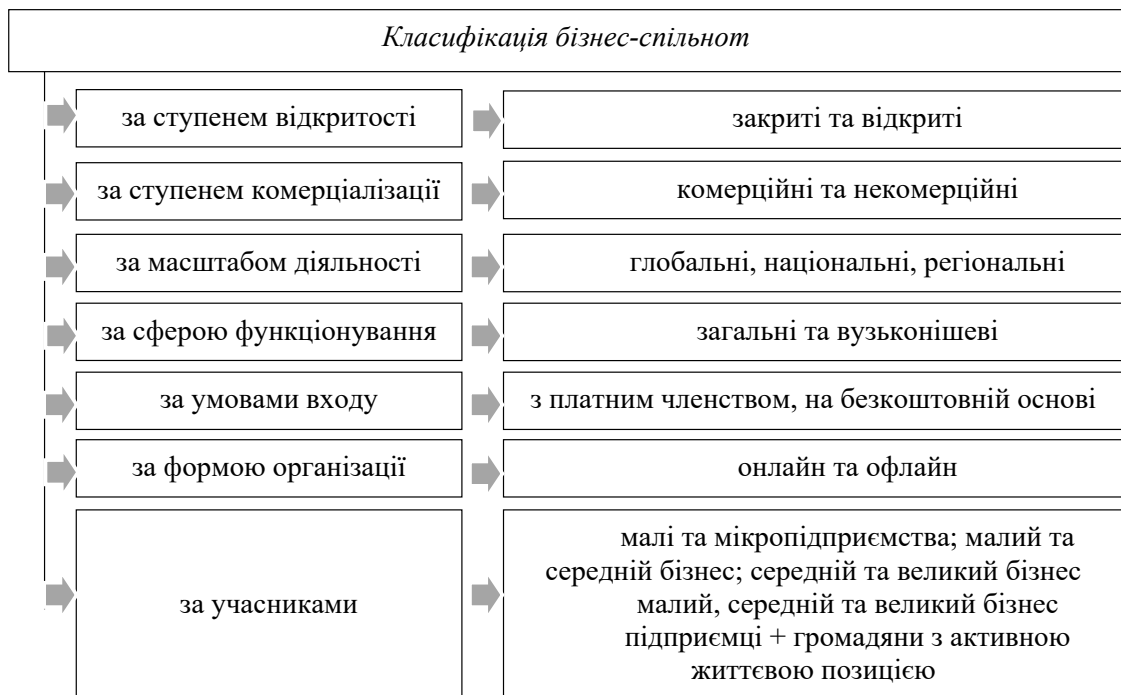

Рис. 2. Класифікація бізнес-спільнот

Джерело: систематизовано авторами

них ресурсів; частина нематеріальних активів; прихована вартість компанії; інформація та знання; інтелектуальні ресурси; інтелектуальний продукт; інтелектуальний потенціал; індикатор зі здатністю генерувати майбутній прибуток або фінансовий капітал; трансформація знань та нематеріальних активів у корисні ресурси, які забезпечують підприємства конкурентними перевагами. По-друге, на сьогодні серед науковців не існує єдиної спільної думки щодо структури інтелектуального капіталу. Найбільш розповсюдженими точками зору є наступні: інтелектуальний капітал утворюється на основі взаємодії: 1) людського та структурного капіталу, останній складається з клієнтського та організаційного, останній, в свою чергу, – з інноваційного та технологічного [1]; 2) людського, структурного та соціально-репутаційного капіталу [2]; 3) людського, організаційного, емоційного, структурного та капіталу відносин [3]; 4) людського, структурного, соціально-репутаційного [4]; 5) людського, структурного, клієнтського [5]; 6) людського, організаційного (структурного), споживчого [6]. Отже, як бачимо, людський капітал є невід'ємною структурною складовою інтелектуального капіталу. По-третє, людський капітал у сучасній науковій літературі розглядається як головна рушійна сила розвитку суспільства; форма організації, функціонування і розвитку продуктивних сил; об'єкт інвестування; специфічний ресурс; вартість існуючих та набутих трудових можливостей працівника; сукупність якостей людини; поєднання продуктивних рис індивіда; сукупність знань та навичок; сукупність проінвестованих суспільно доцільних виробничих та загальнолюдських навичок тощо [7]. Отже, людський капітал являє собою сукупність знань, вмінь, навичок, психічних особливостей, інтелектуальних здібностей, особистих рис, моральних якостей, рівня культурного розвитку, набутого

досвіду особистості, а також її фізичне та психічне здоров'я, мотивацію, здатність збирати і обробляти інформацію, схильність до ризику та генерування ідей [7]. Особливості людського капіталу наведено на рис. 3.

Індекс людського капіталу вимірює майбутній обсяг людських ресурсів, який матимуть на момент досягнення 18-річного віку народжені сьогодні діти. У 2020 році при оцінці індексу людського капіталу наша країна посіла 53 місце серед 171 країни світу. Головним джерелом перетворення інвестицій на людський капітал є освіта, яка, будучи енергійно-продуктивним принципом сучасного суспільства, орієнтується на економіку знань як на етап розвитку інституціональної економіки, де одним з основних факторів виробництва є інтелект. Отже, можемо зробити висновок, що формування концепції розвитку людського капіталу в умовах економіки знань поділяється на два етапи: по-перше, це система формальної освіти підготовки людського капіталу; по-друге, система неформальної (інформальної, відкритої, дуальної) освіти.

На сьогодні економіка знань є найбільш високою стадією розвитку суспільства, хоча розглядається деякими науковцями як етап розвитку постіндустріальної економіки або як новий технологічний рівень господарювання. І. Ханін, М. Поляков, В. Білозубенко наголошують на тому, що у наукових дискусіях перетинаються концепції економіки знань і цифрової економіки, оскільки обидві почали використовуватись для розробки національних і міжнародних стратегій, і визначають точки дотику економіки знань і цифрової економіки та роблять висновок, що цифрова економіка сприяє побудові економіки знань [8]. Вважаємо доцільним окреслити характеристики економіки знань та цифрової економіки (рис. 4).

Економіка знань базується на посиленні самоврядування різних людських спільнот, основним ресурсом стає інтелектуальний

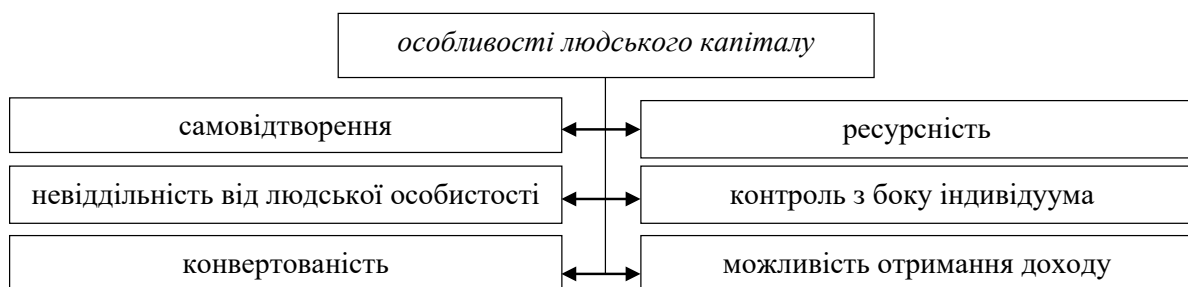

Рис. 3. Особливості людського капіталу

Джерело: систематизовано авторами

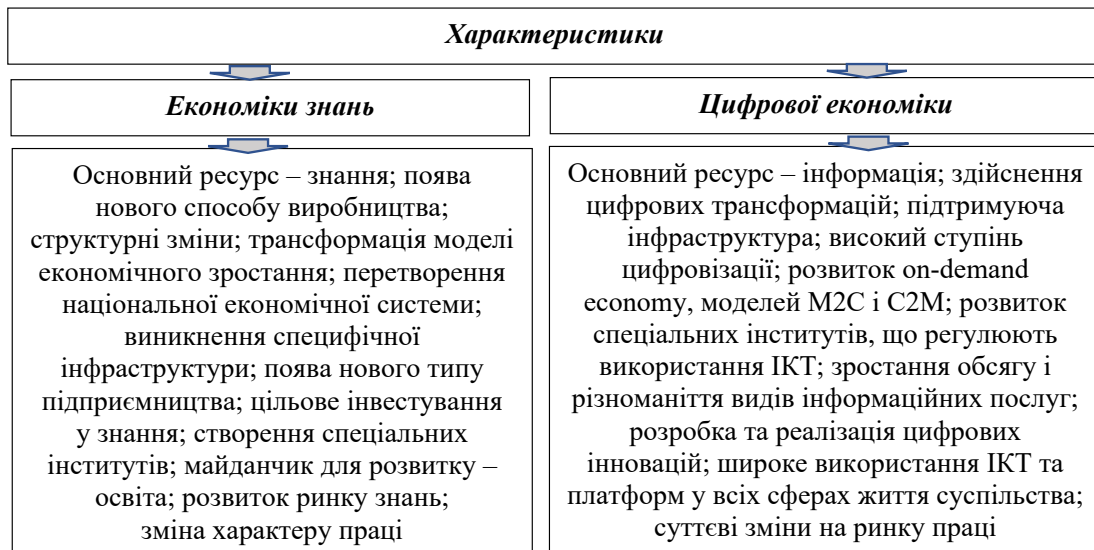

Рис. 4. Основні характеристики економіки знань і цифрової економіки

Джерело: побудовано авторами

капітал, отже, бізнес-спільноти є найкращим засобом організації підприємців з метою обміну інформацією і посилення людського капіталу. Слід зауважити, що класичне розуміння управління в сенсі економіки знань втрачає свої ознаки, оскільки будь-яке самоврядування вже не сприймає централізованого характеру, тому управління цими процесами, в нашому розумінні, має спиратися на функцію стимулювання та обліку, тобто держава має не очолювати і диктувати, а створювати умови для функціонування і розвитку бізнес-спільнот.

Якщо ж говорити про управління людським капіталом в середовищі самої бізнес-спільноти, варто зазначити, що управління починається з функції обліку, з метою з'ясування загальних тенденцій дані аналізуються (рис. 5).

На основі виявлених тенденцій ставиться проблема і формулюється мета. З метою ефективного управління необхідно визначити, за допомогою яких процесів та дій відбудеться налагодження функціонування та якими повноваженнями та обов'язками наділити суб'єктів. Щоб суб'єкти виконували певні

дії для досягнення цілі, необхідний комплекс внутрішніх та зовнішніх сил для їх стимулювання. Останнім етапом є виконання функції моніторингу з метою забезпечення ефективного функціонування людського капіталу бізнес-спільноти.

Висновки з дослідження і подальші перспективи. Сьогодні однією з основних тенденцій розвитку суспільства є проникнення знань та інформаційних технологій у різні сфери життя людства. В епоху цифрової економіки основним ресурсом є інформація, в умовах економіки знань – інтелектуальний капітал; основним майданчиком для розвитку економіки знань є система освіти, для розвитку цифрової економіки – мережа Інтернет. Таким чином, цифрова економіка є передумовою і стимулом розвитку економіки знань. Спільним між поняттями «економіка знань» і «цифрова економіка» є те, що саме людський капітал відіграє вирішальну роль у забезпеченні сталого розвитку економіки. Під економікою знань ми розуміємо етап розвитку інституціональної економіки, де одним з основних факторів виробництва є інтелект. Важливою складовою

Рис. 5. Взаємозв'язок функцій управління людським капіталом бізнес-спільноти в умовах економіки знань

Джерело: запропоновано авторами

інтелектуального капіталу є людський капітал, визначальним критерієм ефективності якого є спроможність генерувати нові знання, що є дуже актуальним в умовах сучасного

нестабільного середовища економіки знань. У перспективі подальших досліджень доцільно окреслити побудову алгоритму управління людським капіталом бізнес-спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Edvinsson L., Malone M. *Intellectual Capital: realizing your company's true value by finding it's hidden brain-power*. New York : Harper Business, 1997. 217 p.
2. Бурлан С.А., Каткова Н.В. Розкриття інформації про інтелектуальний капітал у звітності підприємства. *БізнесІнформ*. 2019. №2. С. 354–361. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-2_0-pages-354_361.pdf (дата звернення: 02.07.2023).
3. Пунда О.О., Арзянцева Д.А., Захаркевич Н.П. Теоретична сутність та компонентна структура інтелектуального капіталу. *Наука, технології, інновації*. 2021. № 3. С. 10–19. URL: http://nti.ukrintei.ua/wp-content/uploads/2022/11/Пунда_3-2021.pdf (дата звернення: 03.07.2023).
4. Партин Г.О., Загородній А.Г. Інтелектуальний капітал суб'єкта господарювання: сутність, складники, методи оцінювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2022. № 45. С. 30–41. URL: <https://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/775/746> (дата звернення: 03.07.2023).
5. Андришченко К.А. Інтелектуальний капітал як основа комерціалізації компанії. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.8.12>
6. Клименко І.С., Тарануха О.М., Журавель О.В. Інтелектуальний капітал і ринок інтелектуальної власності в умовах інформаційної економіки: проблеми ідентифікації та оцінки. *Економіка та держава*. 2021. № 5. С. 38–43. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2021/9.pdf (дата звернення: 03.07.2023).
7. Ахновська І.О. Теоретико-методологічні основи формування людського капіталу. Теорія, методологія і практика господарсько-фінансової діяльності підприємств : колективна монографія / Кол. авторів. Полтава : ПП «Астрая», 2019. С. 81–86. URL: <http://www.economics.in.ua/2020/01/blog-post.html> (дата звернення: 03.07.2023).
8. Ханін І., Поляков М., Білозубенко В. Про співвідношення концепцій економіки знань і цифрової економіки у формуванні нової парадигми розвитку світового господарства. *Проблеми економіки*. 2018. № 2 (36). URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-2_0-pages-38_43.pdf (дата звернення: 03.07.2023).

REFERENCES:

1. Edvinsson, L. & Malone, M. (1997) *Intellectual Capital: realizing your company's true value by finding it's hidden brain power*. New York: Harper Business, 217 p.
2. Burlan, S.A. & Katkova, N.V. (2019) Rozkryttia informatsii pro intelektualnyi kapital u zvitnosti pidprijemstva [Disclosure of information about intellectual capital in enterprise reporting]. *BiznesInform*, no. 2, pp. 354–361. (in Ukrainian)
3. Punda, O.O., Arziantseva, D.A. & Zakharkevych, N.P. (2021) Teoretychna sutnist ta komponentna struktura intelektualnogo kapitalu [Theoretical essence and component structure of intellectual capital]. *Nauka, tekhnologii, innovatsii* [Science, technology, innovation], no. 3, pp. 10–19. (in Ukrainian)
4. Partyn, H.O. & Zahorodnii, A.H. (2022) Intelektualnyi kapital sub'iekta hospodariuvannia: sutnit, skladnyky, metody otsiniuvannia [Intellectual capital of a business entity: essence, components, assessment methods]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu* [Scientific Bulletin of Kherson State University], no. 45, pp. 30–41. (in Ukrainian)
5. Andriushchenko, K.A. (2020) Intelektualnyi kapital yak osnova komertsializatsii kompanii [Intellectual capital as the basis of commercialization of the company]. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.8.12> (in Ukrainian)
6. Klymenko, I.S., Taranukha, O.M. & Zhuravel, O.V. (2021) Intelektualnyi kapital i rynek intelektualnoi vlasnosti v umovakh informatsiinoi ekonomiky: problemy identyfikatsii ta otsinky [Intellectual capital and the market of intellectual property in the conditions of the information economy: problems of identification and evaluation]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and the state], no. 5, pp. 38–43. (in Ukrainian)
7. Akhnovska, I.O. (2019) Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia liudskoho kapitalu [Theoretical and methodological foundations of human capital formation]. *Teoriia, metodolohiia i praktyka hospodarsko-finansovoi diialnosti pidprijemstv* [Theory, methodology and practice of economic and financial activity of enterprises], pp. 81–86. (in Ukrainian)
8. Khanin, I., Poliakov, M. & Bilozubenko, V. (2018) Pro spivvidnoshennia kontseptsii ekonomiky znan i tsyfrovoi ekonomiky u formuvanni novoi paradyhmy rozvytku svitovoho hospodarstva [About the relationship between the concepts of the knowledge economy and the digital economy in the formation of a new paradigm for the development of the world economy]. *Problems of the economy* [Problemy ekonomiky], no. 2 (36). (in Ukrainian)